

Historyczne tradycje powiatów

Powiaty, podobnie jak urząd starosty powstały pod koniec XIII w. Początkowo były okręgami podlegającymi sędziemu ziemskiemu, z czasem jednak stały się podstawowymi jednostkami podziału administracyjnego. W Wielkim Księstwie Litewskim od 1566 r. były najmniejszą jednostką administracyjną.

W XVII w. powiaty uzyskały pełną hierarchię urzędu ziemskiego.

W okresie rozbiorów w zależności od panującego wprowadzono różne rozwiązania zbliżone do państw zaborczych. Powiaty jednak nadal funkcjonowały jako różny szczebel władzy, oczywiście o ograniczonych kompetencjach politycznych i pod kontrolą np. landratów lub gubernatorów.

W czasie istnienia Księstwa Warszawskiego (1807 – 1815) kraj był podzielony na : departamenty, powiaty oraz gminy wiejskie i miejskie.

Na czele departamentu stał prefekt, na czele powiatu podprefekt pochodzący z nominacji królewskiej. Przy podprefekcie funkcjonowały organy kolegialne w postaci rad powiatowych. Członków tego ciała (radców) powoływał król z listy kandydatów zgłaszanych przez sejmiki.

W czasie istnienia Królestwa Polskiego (od 1815 r.) utrzymano podział na powiaty, jednak głównie dla potrzeb wyborczych i sędziowskich. Tworzono powiaty (od 1 do 3) tworząc z nich obwody, nowo zupełnie nie znany w Polsce rodzaj administracyjny. Jednak dość szybko (w 1842) przywrócono powiaty, które następnie podzielono na okręgi (sędowe).

W okresie powstania styczniowego istniało w Królestwie 39 powiatów. W kilka lat po powstaniu zwiększono ich liczbę do 85. Podział ustalony pod koniec XIX w. przetrwał z niewielkimi zmianami, aż do wybuchu I wojny światowej. W tym samym czasie funkcjonowały także powiaty w zaborze pruskim i austriackim, a na ich czele stał odpowiednio – landrat i marszałek lub prezes powiatu.

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości jesienią 1918 r. starano się uporządkować i ujedynolicić podział administracyjny kraju. Konstytucja z 1921 r. ustanowiła podział kraju na województwa, powiaty, gminy miejskie i wiejskie, potwierdzało to następnie rozporządzenie Prezydenta z 1928 r., i konstytucja RP z 1935 r.

Zgodnie ze stanem 1 kwietnia 1939 r. w Polsce było 264 powiaty.

Przed wojną miasta liczące ponad 75 tys. mieszkańców stanowiły odrębny powiat miejski (na czele stał starosta grodzki). W każdym powiecie istniały obok starosty władze powiatowe kolegialne : sejmiki i wydziały powiatowe. Sejmiki powiatowe, podobnie jak wydziały powiatowe posiadały tylko funkcje doradcze.

Niektóre miasta średnie, niekiedy większe od stolic wojewódzkich (np. Bydgoszcz, Radom) były jedynie siedzibami powiatów. Zdarzało się, że stolicami powiatów były zupełnie małe miasteczka. Reformy podejmowane w tym względzie w okresie II RP miały głównie na celu stworzenie nowych rozwiązań i

zatarcie władów działa zaborców.

W latach 20 – tych części województwa były podzielone na 281 powiatów. Miasta liczące ponad 25 tysięcy mieszkańców stanowiły samodzielne powiaty miejskie. W dawnym zaborze pruskim i rosyjskim organami samorządu były sejmiki powiatowe

W latach 30-tych znormalizowano się powiatów, głównie poprzez likwidację najmniejszych (przede wszystkim w b. zaborze pruskim). 1 kwietnia 1939 r. w II Rzeczypospolitej było: 264 powiaty, w tym 23 grodzkie (miejskie),

W 1944 r. dekret PKWN uchylił niemiecki podział administracyjny podział ziem polskich, starano się powrócić do podziału przedwojennego. Powiaty funkcjonowały do roku 1975, kiedy to zostały zlikwidowane (było ich 390). Od tego momentu istniał dwustopniowy podział administracji. Zmniejszono samorządność, a w 1950 ją praktycznie zlikwidowano.

Mimo to funkcjonowały powiatowe rady narodowe, które sprawowały władzę poprzez swoje prezydium. W latach 70 – tych zniesiono prezydium rad, a wprowadzono funkcje naczelników powiatów, później Przewodniczących Powiatowych Rad Narodowych.

W Polsce do 31 maja 1975 r. powiat był podstawową jednostką terytorialnego podziału kraju, wchodził w skład województwa, obejmując gromady (gminy), osiedla i mniejsze miasta. Wraz z likwidacją powiatów pozostał dwuszczeblowy podział administracyjny. Reforma, która przywróciła pośredni szczebel administracji jakim jest powiat została wprowadzona w 1999r.

Tuż po wprowadzeniu reformy funkcjonowało w Polsce 308 powiatów ziemskich i 65 grodzkich (373). Zgodnie ze stanem na dzień 1 stycznia 2004 r. obecnie w Polsce jest 379 powiatów (z których sześć powstało w 2001 i 2002r., m.in. wschowski).